

Markus Långin sammakot

Osmo Tammissalo

Musiikkitieteilijä Markus Långin (*Tieteessä tapahtuu* 2/2003) sosiobiologiaa koskeva kritiikki osoitti toisaalta humanistilta ilahduttavaa ja harvinaista tietämystä luonnontieteistä ja toisaalta humanistille tyyppillistä ylimielistä ennakkoluuloa.

Långin päästämistä sammakoista hassuin koskee biologi William Hamiltonin (1971) klassista artikkelia eläinten parvikäyttäytymisestä. Lång lainaa Ridleyä (1999) popularisointia:

”William Hamilton valaisi tarkoitustaan joukolla pyöreän lammen reunalla kököttäviä kuvitteellisia sammakoita, jotka *yrittävät välttää* lammessa olevan käärmeen huomion *kerääntymällä* yhteen. Koska kuvitteellisten sammakoiden ainoana *motiivina* on *kiihkeä halu* päästä kahden muun sammakon väliin ja *tehdä* ne siten todennäköisemmiksi *uhreiksi*, ovat sammakot lopulta yhdessä *läjässä*”.

Edellä olevat kursivoinnit ovat Långin. Minä olisin kursivoinut sanan *kuvitteellinen*.

Långia häiritsee ”että sammakot kuvataan tietoisiksi ja tavoitteikkaiksi toimijoiksi, joilla vieläpä on motiiveja!” Hänen mielestään sammakoita tulisi kuvata seuraavasti: ”...tietyt sammakot ovat säilyneet, koska kaikista mah-

dollisista sammakoista ovat eloon jääneet vain sellaiset, joilla on perinnöllinen taipumus hakeutua toisten väliin.”

Lång on aivan oikeassa. Hänen opettamansa asiat ovat kuitenkin itsestään selviä jokaiselle evoluutiobiologian ystävälle. Kuvitteleeko Lång todella, että William Hamilton tai Matt Ridley eivät ymmärrä näin päivänselviä asioita? Luulisi, että humanistinkin päässä olisivat soineet hälytyskellot. Vain freudilainen, kreationisti tai postmodernisti voi kuvitella, että Ridley ei oikeasti tajuaisi, mistä sammakoiden tahtomisessa on kyse.

Toinen hupaisa sammakko Långilta on ehdotus, että sammakoiden inhimillistämisen taustalla saattaa piillä ”ahdistusta ja empati-soinnin vaikeuksia” [1]. Vihjaako Lång tosiaan, että Hamiltonin teoria parvikäyttäytymisen evoluutiosyistä johtuu Hamiltonin ”psykkisestä puolustustoimenpiteestä”, varhaislapsuuden traumoista tai jostain vastaavasta? Kyse ei taatusti ole empati-soinnin vaikeudesta vaan yksinkertaisesti ajan- ja tilansäästöstä. Jos lukija ei asiayhteydestä pysty päättämään, millainen ”pidempi tarina” sammakoiden käyttäytymisen takana on, niin ongelma ei tällöin ole esitystavassa vaan lukijan kyvyttömyydessä, joka Långin tapauksessa ei johdu älynpuutteesta vaan silkasta itsetyytyväisyydestä ja ennakkoluuloista.

Lång toteaa aivan oikein, että evoluutiopsykologit suhtautuvat yleisesti ottaen kielteisesti psykoanalyyysiin. Selitys on yksinkertainen: Freud ei koskaan ymmärtänyt, mitä Darwinin luonnonvalinta tarkoitti. Freud käyttää paljon biologisia selityksiä, mutta ne ovat nykytieteen valossa virheellisiä, mielettömiä ja usein absurdeja (Webster 1995, Sulloway 1992).

Evoluutiopsykologit myös väittävät, että Westermarckin inestiteoria on oikeassa ja Freudin teoria Oidipuskompleksista on väärässä. Långin mielestä asia on päinvastoin. Långin mukaan Westermarck myös "vain kuvasi ilmiön mutta ei osannut esittää sille selitystä, kun taas Freud pyrki selittämään ilmiön...".

Westermarckin teoria selittää sen, miten varhaislapsuuteen liittyvän kodinomaisessa suhteessa tapahtuvan leimautumisen seurauksena sisarukset sekä vanhemmat ja lapset kokevat vastenmielisyyttä keskinäistä seksiä kohtaan (Haig 2002, Shepher 1983, deWaal 1999). Toisin kuin Lång väittää, Westermarck siis myös selitti ilmiön: inestinvälttämisaiston biologinen tehtävä on sisäsiitoksen haittojen vähentäminen. Ja myös muut apinat noudattavat Westermarck-efektin jonkinlaista versiota (Dixon 1998). Äiti- ja poikasimpanssi eivät pariudu keskenään.

(Kaikki biologit ymmärtävät, että sammakot eivät tee tietoisia peliteoreettisia oivalluksia piiloutuessaan toisen selän taakse. Sammakon tietoisuus ja äly ovat hyvin pientä ja erilaista verrattuna ihmiseen. Mutta ihmisenkään ei tarvitse tietoisesti tietää, miksi hän välttää inestiiä. Siihen riittää mainiosti Westermarckin kuvaama ja selittämä tunnereaktio.)

Freudin näkemyksen mukaan ihmisillä sen sijaan on luontainen halu inestiseen seksiin, ja he joutuvat ympäristön pakosta luopumaan halustaan ja kätkemään sen alitajuntaan ylimmän hallintaan. Tuskinpa Freud olisi ollut noin hölmö, jos hän olisi tiennyt muidenkin apinoiden seuraavan Westermarck-efektiä – vaikka myöhempien aikojen freudilaisiin tämä seikka ei näytäkään tekevän vaikutusta.

Freud myös nimenomaan kiisti, että sukusiitoksesta olisi haittoja, ja että inestinvälttämällä olisi mitään tekemistä sukusiitoksen haittojen kanssa (Wolf 1995). Lisäksi Freudin teoria isänmurhan muiston välittymisestä sukupolvesta

toiseen oli lamarckistinen eli nykybiologian valossa täysin virheellinen teoria.

Mikäli Freud olisi oikeassa, ihminen olisi ainoa apina, joka hinkuu sisäsiitosta. Evoluutiobiologian kannalta Freud teki siis kaksinkertaisen virheen: ensiksi hän tuli väittäneeksi, että luonnonvalinta olisi karsinut esivanhemmiltamme muilla apinoilla tavattavan hyödyllisen tunnemekanismen, jolla vältetään sisäsiitos. Sen jälkeen luonnonvalinta olisi varustanut ihmislajin uudella mielen ominaisuudella, inestisellä himolla, joka on yksilön lisääntymismenestykselle haitallinen. Långin yritys yhdistää Westermarck ja Freud [2] on vain inhimillisesti ymmärrettävä tapa tunnustaa häviönsä.

VIITTEET

- [1] Vaikka inhimillistäminen olisikin tieteellisesti väärin, on vaikea uskoa, että edes Lång olisi valmis kääntämään Matin ja Liisan rakkauden biologian kielelle "lisääntymisparin muodostumiseksi".
- [2] "...teoriat kannattaa tulkita niin, että ne täydentävät toisiaan."

KIRJALLISUUTTA

- Dixon, Alan (2000): *Primate Sexuality*. Oxford University Press.
- Haig, David (2002): *Genomic Imprinting and Kinship*. Rutgers University Press.
- Hamilton, William (1971): "Geometry for the Selfish Herd". *Journal of Theoretical Biology* 31: 295-311.
- Ridley, Matt (1999): *Jalouden alkuperä*. Suom. X.Arthouse, Helsinki.
- Shepher, Joseph (1983): *Incest – A Biosocial View*. Academic Press, New York.
- Sulloway, Frank (1992): *Freud – Biologist of the Mind*. Harvard University Press.
- deWaal, Frans (1999): "The End of Nature versus Nurture". *Scientific American*, December, s. 56-61
- Webster, Richard (1995): *Why Freud Was Wrong*. Harper Collins, Lontoo.
- Wolf, Arthur (1995): *Sexual Attraction and Childhood Association*. Stanford University Press.

Kirjoittaja on elintarviketieteiden maisteri, Darwinseuran puheenjohtaja ja luonnontieteisiin keskittynyt vapaa toimittaja.